

تکامل اجتماعی چند هزار ساله

O دیوید اسمیت^۱

مترجم: معصومه اکبرزاده لاله

O Rise and Demise : Comparing world - systems

chase Dunn and thomas D . Hall

O christopher

O Westview Press

O ۳۲۲ PP .

اروپایی آسیایی بسیار بزرگتری است که بنا به ادعای فرانک و دیگران صدها سال قبل توسعه یافته است. این نویسندگان نظرات جالبی در مورد پیوندهای بین «مرکز» پیشرفته‌ی چین و «حاشیه»ی اروپایی که توسط تجارت و تاخت و تاز قبایل آسیای مرکزی ایجاد شده است، ارائه می‌کنند. جالب توجه است که دو جزیره‌ی نسبتاً مجزا در دو منتهی‌الیه این شبکه عظیم میان جامعه‌ای (انگلستان و ژاپن) نظام‌های فتودالی و شهرنشینی مشابهی را توسعه دادند که در همان زمان موجب ظهور سرمایه‌داری شد.

هدف آشکار کتاب عبارت است از فهم تحول «شیوه‌های انباشت» برگرفته از [نظام‌های] مبتنی بر خویشاوندی (برپایه‌ی انسجام اجتماعی «هنجارگذار») تا «قبیله‌ای» (که «اجبار سازمان یافته‌ی کار» مسلط است) تا «سرمایه‌داری» (مبتنی بر «کالایی شدن کالاها، زمین، ثروت و کار») و به طور فرضی تا «سوسیالیستی» (که دموکراسی مردمی و «عقلانیت جمعی»^{۱۳} مسلط خواهد شد). همچنین چیس دان و هال با پیشنهاد یک رویکرد قانون بنیاد متغیرنگر به منظور آزمون نظریه‌های مربوط به شبکه‌های تجاری، سلسله مراتب، سلطه، و نقش نیمه پیرامونی‌ها، مجموعه‌ای از فرضیه‌های صوری و استراتژی‌های تحقیق برای مقایسه‌ی نظام‌های جهانی ارائه می‌کنند.

ولی جالب‌ترین بخش‌های کتاب بخش‌هایی است که عمیقاً از داده‌های غنی تاریخی استفاده می‌کند تا به مباحث مربوط به «تحول» جوامع خاص بپردازد. فصل «سرزمین‌های جدید» (با استفاده از مطالعه‌ی هال در مورد مرز تاریخی در جنوب غربی آمریکا) استدلال محکمی ارائه می‌کند مبنی بر این که تعاریف قبلی نظام جهانی درباره‌ی «عرصه‌های خارجی» نمی‌تواند آن گستره‌ای را دربرگیرد که قبایل آمریکای شمالی (یا آسیای مرکزی) در دوره‌های اولیه واقعاً در آن «ادغام شدند» (و در اثر برخورد هایشان برای همیشه تغییر یافتند) دولت‌شهرها^{۱۴} و «دولت‌های مرزنشین»^{۱۵} دنیای باستان سرچشمه‌ی همیشگی ابداع و تغییر تصویر می‌شوند، سرچشمه‌هایی که یادآور تصویر کلی از پویایی نیمه حاشیه‌ها است (گرچه تعریف آنها از این مفهوم تا

نمی‌توان مؤلفان این کتاب را به فقدان بلندپروازی متهم کرد. وظیفه‌ی آنها چیزی کمتر از تبیین جریان هزاران ساله‌ی تکامل اجتماعی نیست. آنان ضمن استفاده از انبار متنوع و بزرگ ادبیات موجود در حوزه‌های کاملاً مختلف باستان‌شناسی، تاریخ، علوم سیاسی و جامعه‌شناسی، برخی از بحث و جدل‌های داغ دانش‌پژوهی امروزی در تحلیل کلان ساختاری^۲ را مورد توجه قرار می‌دهند. آنان همچنین نتایج جالبی ارائه می‌دهند که برگرفته از تحقیقات اخیرشان است؛ کاری که تاثیرات عمیقی به جای می‌گذارد.

بسیاری از جامعه‌شناسان تاریخی - تطبیقی فعال در سنت ایمانوئل والرشتاین^۳ درصدد فهم آثار برگرفته از نظام جهانی^۴ کاپیتالیستی امروزدان. چیس دان و هال عضو گروهی از دانش‌پژوهان بین‌رشته‌ای‌اند که گرایش دارند تا خیلی به عقب‌تر برگردند و دریابند که چگونه در طی بیش از دوازده هزار سال گذشته «بسیاری از شبکه‌های میان‌جامعه‌ای^۵ و خرد مقیاس^۶ در یک اقتصاد جهانی واحد مستحیل شده‌اند» آنان ادعا می‌کنند که می‌توان همه‌ی الگوهای کنش متقابل بین گروهی را، حتی الگوهای بی‌دولت و بی‌طبقه‌ی مبتنی بر خویشاوندی مردمان شکارچی و جمع‌آوری‌کننده‌ی [غذا] را (که والرشتاین آنها را «خرد - سیستم‌ها»^۷ می‌نامد)، به طور معنی‌داری «نظام‌های جهانی» نامید. آنان با توجه به بافت کلی اجتماعی که مردم در آن زندگی می‌کنند و شبکه‌های مادی که برای زندگی روزمره‌ی آنان اهمیت دارد تعریفی جدید از «نظام جهانی» ارائه می‌کنند (ص ۲۷). این مؤلفان چهار نوع مبادله و کنش متقابل که نظام‌های جهانی را هم پیوند می‌دهد مشخص می‌کنند هرچند که این تقسیم‌بندی ممکن است آشفتنه و نامنظم به نظر برسد: (۱) تجارت کالا - حجم (۲) مبادله‌ی کالا - شأن (۳) روابط سیاسی و نظامی و (۴) جریان اطلاعات. اندازه‌های متنوع این شبکه‌ها و درجه‌ای که از همدیگر متمایز می‌شوند، با هم فصل مشترک می‌یابند، و جایگزین^۸ می‌شوند، همچنین وجود سلسله مراتب و تمایز بین مرکز و پیرامون موضوعاتی تجربی و مهم برای مقایسه‌ی این نظام‌های جهانی تلقی می‌شوند.

هرچند که چیس دان و هال هر دو به تحول درازمدت اجتماعی علاقه‌منداند، اما استدلال «تداوم‌گرایانه‌ی»^۹ آندره گوندر فرانک^{۱۰} و جانانان فریدمن^{۱۱} مبنی بر پنج هزار سال انباشت سرمایه را رد می‌کنند. هرچند تأیید می‌کنند که بازارهای محدود کالا در جهان باستان توسعه پیدا کرده بود، اما با این دیدگاه همه‌پذیر که سرمایه‌داری کاملاً توسعه یافته در قرن شانزدهم در اروپای غربی ظهور کرد، موافق‌اند. آنان تأکید دارند که جدا و منفک دانستن اروپا اشتباه است - بلکه اروپا یک «ناحیه‌ی فرعی»^{۱۲} از «نظام مرکزی»

حدودی «مغشوش» می‌نماید) و فصل مربوط به کالیفرنمای شمالی ماقبل تاریخ که به منزله‌ی «یک نظام جهانی خیلی کوچک» از طریق «خط تجاری در جهت جنوب» به سایر گروه‌ها پیوند خورده بود، تلاشی هوشمندانه و پژوهشگرانه برای کاربرد مفاهیم شبکه‌های میان جامعه‌ای و سلسله مراتب برای چین مورد بدیعی است.

کتاب چیس دان و هال کتابی جالب و مفید است که گاهی می‌توان عبارت‌های موجزی از این دست را در آن یافت (مثلاً طبیعت دشتی هموار نیست که مردم آپارتمان‌هایشان را بر آن بنا کنند» ص ۹۹). اما کتابی عالی و بی‌عیب و نقص هم نیست: مؤلفان به ما می‌گویند که «کل کتاب تنها اولین دور از یک فرآیند تکرار شونده است» (ص ۸).

فصل‌های اول تقریباً گزارشی دایرةالمعارفی از دیگر رویکردها ارائه می‌کند، با این حال گاهی بحث چیس دان و هال باز نمی‌شود و مخفی می‌ماند. تحلیل داده‌های کلی و بلندمدت درباره‌ی اندازه‌ی شهر و امپراطوری بسیار ابتدائی به نظر می‌رسد. و سرانجام این که گرچه ارزیابی سختگیرانه‌ی مؤلفان از وضعیت جهانی کنونی (سرمایه‌داری در حال بحران، تهدید جنگ جهانی و نابودسازی سیاره‌ای)^{۱۶} و فراخوانی برای راه‌حلی جهانی (یک دولت دموکراتیک متحد جهانی) موجه و منطقی است اما رابطه‌ی بین این نتیجه‌گیری‌ها و مطالعه‌ی تطبیقی نظام‌های جهانی سومری^{۱۷} و قبیله‌ای وینتو^{۱۸} نسبتاً ناچیز است. شاید چیس دان و هال برای چنین ارتباطی در کتاب بعدی‌شان مورد متقاعدکننده‌تری ارائه دهند.

پانویس‌ها:

- ۱) David A. smith
- ۲) Macrostructural
- ۳) Immanuel Wallerstein
- ۴) World - system
- ۵) Inter Societal
- ۶) Small - Scale
- ۷) minisystems
- ۸) nested
- ۹) Continuationist
- ۱۰) Andre Gunder Frank
- ۱۱) Jonathan friedmann
- ۱۲) subregion
- ۱۳) Collective rationality
- ۱۴) City - states
- ۱۵) marcher - states
- ۱۶) Planetary annihilation
- ۱۷) sumerian
- ۱۸) wintu